

In memoriam

"Ce vină au avut ei?"

Prof. NicuVLAD

Gazeta - 170 de ani

La sfârșitul fiecărei conflagrații, și au fost destule în istoria omenirii, învingătorii îi judecă sever pe cei învinși, atribuindu-le cele mai abominabile fapte. În schimb, învingătorii nu au niciun păcat; chiar și fărâdelegile lor le atribuie tot învinșilor. Faptele se pierd în negura veacurilor. În epoca războaielor moderne, dar mai ales în urma ultimei conflagrații mondiale, s-au instituit tribunale menite să-i judece și să-i pedepsească pe cei din tabăra adversă pentru crime împotriva umanității, mai precis criminalii de război. A rămas celebru "Procesul de la Nürnberg", cu largi ecouri pînă astăzi. O situație aparte au avut-o prizonierii români capturați în Uniunea Sovietică în timpul războiului, dar și după. În anii detenției prin închisorile comuniste, am avut ocazia să mă confrunt cu situații stupide în ceea ce privește identitatea acestor stigmatizați de justiția militară cu apelativul de criminal de război. Spre surprinderea mea, am întâlnit nu niște criminali odioși, ci oameni absolut normali. Printre ei era un profesor de muzică, Papadopol, condamnat în Rusia. Venise cu vioara la el, din care ne cînta uneori melodii triste. Pînă la urmă, i-a fost confiscată. Era tot timpul abătut și în ochii adînc infundăți în orbite, i se citea o tristețe inundată de lacrimi pe care le ștergea mereu cu dosul palmei. Un alt caz de-a dreptul revoluționar era al unui preot militar care împărțise același supliciu cu mii de prizonieri români condamnați de tribunalele militare sovietice, pe motiv

că ar fi fost alături de cei care comiseră fărâdelegi pe teritoriul sovietic. Era vesnic agitat și irascibil, mereu era gata să se ia la harță cu oricine, chiar fără să fie provocat. De aceea, unii l-au poreclit "popa gilceavă". Se plimba cu mîinile la spate, tăcut, dar, din cînd în cînd, repezea capul înainte, rostind răgușit: "Ce vre, domnule?", fără să-l întrebe cineva ceva. Toți îl priveau în tăcere, alții schițau un zîmbet în colțul buzelor sau dădeau compătimitor din cap, parcă ar fi vrut să spună: "Săracul!". Mă gîndeam, în mintea mea de adolescent, oare ce crime au putut comite cei doi, cu arcușul și cu cădelnița? În toamna lui '59, i-am părăsit ieșind în "fabrică". Aici ne-am confruntat cu o situație și mai ciudată. Printre cei veniți, condamnați în Rusia, erau și niște țigani, doi veri, Băngărau și Căngănuș, și unul Constantin Constantin. Cu ultimul am stat o săptămînă la carceră, în zarcă la Gherla. Mi s-a destăinuit că era din Banat, că s-a căsătorit la 15 ani cu o pirandă frumoasă pe care o furase în noaptea de Sfîntul Pantelimon, cum era obiceiul la ei. El era potcovar în sat. Cînd a plecat pe front avea deja cinci copii. Nu i-a mai văzut și a pierdut orice legătură cu ai lui. A scris și din Rusia, și de la Gherla, dar nimeni nu i-a răspuns. Ceilalți veri erau foarte tăcuți, și nu schimbau nimic vorbă cu nimeni. Iși fîrau pașii anevoios prin curtea fabricii, cu capul în pămînt și umerii căzuți, încovoiați, parcă apăsați de o greutate împovărătoare. Cîte un gardian îi întreba batjocoritor: "- Ia, zi, mă, balaură, cite rușoace ai violat acolo și de cîți bătrîni și copii ți-ai bătut joc?."

Răspundea abia șoptit, cu glasul răgușit: "- N-am făcut așa ceva, domnule!". "- Lasă, lasă, că vă știu eu pe voi", răspundea gardianul zeflemitor. Omul tăcea, încovoiait, și se îndepărta istovit. Nici să ofteze cu amar nu mai era în stare. Pe lingă ei, în asemenea situație se aflau mii de români, de la simplu soldat la general, și asta nu numai în Gherla, dar și în temnița Aiudului, unde și-au sfîrșit zilele mulți generali, fala armatei române, care s-au acoperit de glorie și respect chiar și pe frontul de vest, generali citați de însuși Stalin pe ordin de zi, și în cîntea lor s-au tras salve de artilerie la Moscova. Erau frecvente numele unor asemenea eroi, acum batjocoriți, precum Dăscălescu, Cernat, Mărdărescu, precum mulți, mulți alții. Timp de mulți ani, apelativul de criminal de război stîmnea oroare în rîndul multora, chiar și în afara închisorilor, deoarece după instaurarea regimului comunist în România, ni s-a

inoculat, prin toate mijloacele, concepția că armata română a dus un război criminal împotriva Uniunii Sovietice și că întreaga armată română trebuie să suporte acest stigmat al criminalilor de război. Așa se explică procedura tribunalelor militare sovietice care introduceau în sălile de judecată loturi de cîte două sute de prizonieri și le comunicau doar sentința de 25 ani de muncă silnică pentru că, în timpul războiului, au comis fapte criminale împotriva populației civile în teritoriul vremelnice ocupat de armata română. Fapt total neadevărat, deoarece în timpul administrației române, populația a dus-o mai bine decît sub comuniști, iar la retragere, foarte mulți s-au refugiat cu trupele române. Pe nefericirii confrăți, huliți de toți, îi surprindeam uneori retrași într-un ungher, cu ochii copleșiți de

suferință scrufînd depărările. Probabil se vedeau încă în lagărele morții de lîngă Cercul Criminal sau în abisul minelor din Dombas. Dacă cineva le adresa o întrebare, întorceau capul absent și se confundau mai adînc în mușenia lor. Prin toamna lui '62, li se promisese că vor fi eliberați în curînd, prin "clemența" autorităților române. Această veste nu i-a mișcat cu nimic. Pentru ei, cuvîntul libertate nu mai avea nicio acoperire în viață, deoarece însăși viața nu le mai aparținea demult. La ce le-ar mai fi folosit? Au plecat, în sfîrșit, așa cum li s-a promis, dar nu acasă. Pentru că, pentru ei, nu mai exista așa ceva. Poate chiar ieșirea din închisoare îi deranja, îi incomoda. Afară s-ar fi simțit și mai izolați. Anii au trecut, și ei s-au stîms tăcuți ca mulți, mulți alții. Și, poate, pentru prima dată, pe buzele lor șterse și supte de suferință, a fluturat pentru cîteva clipe un zîmbet de recunoștință. Moartea ei eliberase cu adevărat.

Primim
Jumătăți de adevăr

Grigore ȚOPAN

Cu privire la articolul-serial "Bisericele Brașovului", episodul 9, Biserica "Bunavestire" din Brașov, din strada Nicolae Iorga, apărut în "Gazeta de Transilvania" din 21-22 iulie 2007.

1) În trei fragmente de coloană, autorul, preot profesor dr. Vasile Oltean, arhicunoscut om de cultură de la Muzeul Primei Școli Românești de pe lingă Biserica "Sf. Nicolae" din Schei,

prezintă două probleme: a) construirea numitei biserici, ca edificiu și evoluție picturală, precum și alte îmbunătățiri; b) proiecții mai importante, de la începuturile bisericii, pînă astăzi; Acestea îi oferă autorului prilejul de a menționa informații despre arhitecți, pictori, ingineri constructori, precum și lista protopopilor acestui ăzășemînt. De observat că biserica este prezentată după modelul bisericilor ortodoxe din oraș, în așa fel ca și cum aceasta ar fi fost

ortodoxă de la începuturile ei, ceea ce nu corespunde realității. În plus, părintele profesor utilizează metoda unor jumătăți de adevăr. Din primele rînduri rezultă că biserica a fost construită sub păstoriarea preotului-protopop Mihai Hodărnău, dar nu și "prin strădania" preotului Ioan Florea, care nu se găsea la Brașov în anii construirii edificiului. Un alt preot îl secondează la Sfînta Liturghie pe protopopul Mihai Hodărnău. Este vorba

Cercetarea științifică brașoveană

Dr. Valeriu Bidu, un tribun cu opțiuni patriotice

Dr. Constantin CATRINA

Lectura fondului documentar Valeriu Bidu, existent în Biblioteca și Arhiva Bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, ne aduce în atenție opțiunile bărbătești, eroice, ale acestui tribun, model de acțiune, de închinare pentru dreptate și prosperitatea semenilor săi. De asemenea se pot remarca în această perioadă și legăturile sale cu Academia Română de la care primește mai multe broșuri științifice pentru lectura adulților din Tîrgu Secuiesc. Sărbătorirea zilei de 1 Decembrie, de pildă, era vestită de V. Bidu prin anunțuri de genul: "... sînt invitați Toți Români (subl. n.) pentru ziua Unirii Ardealului cu Patria Mamă" (Fond V. Bidu, nr. Inv. 450). Pentru acest moment istoric emblematic, V. Bidu concepe direct desfășurarea programului artistic, așa cum s-a petrecut în anul 1933, și din care nu

lipseau cântările corale: "Deșteaptă-te române" după Anton Pann, versuri Andrei Mureșanu; "Pe-al nostru steag" de Ciprian Porumbescu, versuri Andrei Bărseanu și "La armă" de Alfonso Castaldi, versuri de Șt.O. Iosif. Acestui din urmă cîntec, "La armă", Nicolae Iorga îi descoperă, în 1915, motivul ce face ca, ascultîndu-l, întreaga noastră ființă să se înfioare. Cîntarea aceasta, apreciază savantul român, "este imediată, spontană, umană și națională", iar poetul acestei iubiri, Șt.O. Iosif, "s-a stîns în sîrăcie și nenorocire" (Nicolae Iorga, *Spiritul politic și literatura în epoca Unirii*, București, Tipografia Jockey-Club, Ion C. Văcărescu, 1915, p. 28). Informații, desigur, bun cunoscător al vieții culturale și artistice din Brașovul secolelor XIX și XX, dr. V. Bidu este în măsură să propună conașionalilor români din Tîrgu Secuiesc de a participa la

valorificarea și continuarea unuia din cele mai pasionate dansuri privind utilizarea surselor folclorice în plămădirea artei culte: Romana. Astfel, la 13 noiembrie 1933, entuziastul astrist semnează următoarea înștiințare: "*În dorința de a introduce și în societatea noastră, a românilor din orașul Tg. Secuiesc, frumosul dans românesc «Roman», cer aderența și înscrierea de participare a tuturor românilor și româncelor de inimă și cu rîvnă pentru întemeierea unei vieți românești în acest oraș, la probele de dans cari vor începe cu ziua de sîmbătă, 18 noiembrie a.c., ora 8, în sala de gimnastică a Gimnazului de fete. Oarele de dans vor avea loc sub conducerea D-nei profesoare de dans. Dansul «Roman» este un dans de coloană, deci domniile constituți sînt rugați a participa cu soțiile lor. Dr. Bidu" (Fond V. Bidu, nr. inv. - Aviz).*

Ce este, totuși, Romana? Desigur, un dans de societate, creație sub formă de suită a lui Iacob Mureșanu (1812-1887), ziaristul și profesorul, și înfrățită, din punct de vedere muzical, cu unele melodii aranjate pentru pian de Ștefan Emilian (1819-1899), arhitect și profesor de desen la Liceul "Andrei Șaguna" din Brașov; dansul respectiv a fost pregătit în prima sa desfășurare de "magistru de joc" Francisc Kamauf. Originea acestei desfășurări coregrafice se leagă de anul 1849 și este inspirată din unele melodii de joc culese din tinuturile Hațeg, Abrud, Banat, de pe Someș și Olt etc. Dacă, de pildă, nu putem aduce unele informații asupra felului în care s-a finalizat acest dans aflat în atenția dr. V. Bidu, în schimb știm de la compozitorul Tiberiu Brediceanu (1877-1968) că atât "Romana", "Romanul" și "Bătuta" s-au bucurat de o generoasă

răspîndire, fiind apreciate nu numai la Brașov, dar și în centrele culturale din apropiere, la balurile studenției universitare, de pe vremuri, la Budapesta sau Viena (Tiberiu Brediceanu, *Romana. Epoca și istoricul acestui dans*, în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 25, 30 III; nr. 30, 4 V și nr. 31, 8 V, 1941; Emilia Comișel și Vasile Coca, *Romana-primul dans românesc de salon*, în: *Stud. Muzical*, vol. XVII, București, Edit. Muzicală, 1983, p. 273-284) etc. Astra - "ocrotitoarea de totdeauna a faptelor frumoase consacrate prin tradiție" (Tiberiu Brediceanu, *Scrieri*, București, Edit. Muzicală, 1976, p. 150) și-a demonstrat și de această dată puterea ei de a finaliza activități artistice ce au intrat în istorie sub emblema de evenimente naționale.

(va urma)

Muzicieni brașoveni în Enciclopedia Muzicii Românești

Borger Gustav

(pseud. Martin Gustav, cîntăreț de lied, oratoriu și operă (tenor) și profesor, n. 18.XI.1885, com. Cincul-Mare, jud. Brașov - m. 4.I.1965?, Sibiu)

A urmat studii muzicale particulare la Cluj, cu Ionel Crișan (canto). S-a

perfecționat la cursurile de vară de la Potsdam (1929, 1930, 1931), cu Franziska Martienssen și Paul Lohmann (canto). A debutat în Sala *Uricum* din Sibiu (16.II.1918), în cadrul unui recital de lieduri Franz Schubert. Profesor la Colegiul *Bruckenthal* din Sibiu (1912-1948), solist la Opera Română din Cluj (1920-1921), solist concertist (1920-1948) în centrele artistice din Transilvania, profesor de canto la Conservatorul de Muzică din Sibiu (1945-1948) și la Școala Populară de Artă din Sibiu (1950-1959, 1960-1961). Repertoriul său lirico-dramatic a cuprins roluri secundare din *Flautul fermecat*, *Bastien și Bastienne*, *Tannhäuser*, *Traviata*, *Madama Butterfly*, *Povestirile lui Hoffmann*, *Carmen*, *Faust*, *Martha*, *Tiefland*, *Lucașfărul* (Nicolae Bretan), *Freischütz*, *Liliacul* etc., iar

repertoriul său concertant a inclus *Recviemul* de Mozart, *Creațiunea după Anotimpurile* de Haydn, *Pasiunea după Ioan*, *Pasiunea după Matei*, *Oratoriul de Crăciun*, *Cantata cafelei* și *Cantata nr. 110* de Bach, *Sabat Mater* de Schubert, *Judas Maccabăus*, *Samson* și *Messias* de Händel, *Te Deum* de Bruckner, *Missa Solemnis*, *Sinfonia a IX-a* și *Christos pe Muntele Măslinilor* de Beethoven, *Elias* de Mendelssohn Bartholdy, *Clopotul pămîntului* de Romberg etc.

(va urma)

(Din "Enciclopedia Muzicii Românești", vol. 2 (B) de Viorel Cosma, în colaborare cu Luminița Vartolomei și Constantin Catrina; lucrarea se poate procura la telefon 021/313.29.93)